

There are almost 6,000 exhibits in the pastel and watercolour collections of the LNMA. These are works by Lithuanian and foreign artists created in watercolour, pastel, crayon, gouache, tempera on paper, parchment and cardboard. The separate classification of this collection arose due to specific requirements for its storage, which were realised in 1995 when the Lithuanian Art Museum, as it was known then, received access to premises in the Chodkiewicz Palace. The chronological boundaries for the creation of the works in the pastel and watercolour collection are very extensive, ranging from the 18th century to our

days. The formation of the museum's collection of this category of exhibits occurred in various ways – some came from other collections, others were purchased or donated. The collection has works by the founders of the Vilnius Art School, Franciszek Smuglewicz, Kanuty Rusiecki, Jan Rustem, as well as Mikhail Vrubel, Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Kajetonas Sklėrius, Adomas Galdikas, Vytautas Kairiūkštis, Jonas Daniliauskas, Algimantas Švėgžda and many other authors. The collection also features works by Lithuanian émigré artists that started being collected from 1966.

Akvarelės ir pastelės rinkinių formavimas

Rima Rutkauskienė

Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus pastelės ir akvarelės rinkinyje yra beveik 6 000 eksponatų. Tai Lietuvos ir užsienio šalių dailininkų kūriniai, nutapyti akvarele, pastele, kreidelėmis, guašu, tempera ant popieriaus, pergamento ir kartono. Šio rinkinio, kaip atskiros, išskyrimą lėmė specifiniai saugojimo sąlygų reikalavimai. 1995 m. tuometiniam Lietuvos dailės muziejui gavus patalpas Chodkevičių rūmuose atsirado galimybė saugoti eksponatus palankiomis sąlygomis.

Pastelės ir akvarelės rinkinio eksponatų sukūrimo chronologinės ribos labai plačios – nuo XVIII a. iki šių dienų. Eksponatų patekimo į muziejų keliai įvairūs – atkeliavo iš kolekcijų, buvo pirkti, padovanoti. Nedidelę rinkinio dalį sudaro seniausi eksponatai, sukurti XVIII a., didesnę – XIX a. kūrusių dailininkų darbai. Dalis autorių – žinomi dailininkai, Vilniaus meno

mokyklos įkūrėjai, dėstytojai arba joje mokęsi asmenys. Eksponatų išlikę labai nedaug, akvarelė dažniausiai buvo naudojama ne tik originaliems darbams sukurti, bet ir kaip pagalbini medžiaga eskizams. Vienas seniausių ir vertingiausių kūrinių akvarelių rinkinyje – Pranciškaus Smuglevičiaus (1745–1807) apie 1775 m. nutapyta kompozicija „Romos visuomenė lanko Tito termų griuvėsius“. Ji buvo Lodovico Mirri'io išleisto albumo „Vestigia delle Terme di Tito“ titulinio lapo pirmavaizdis (išgyta 2019 m.).

Vos po vieną kitą akvarelės kūrinių išlikę iš tapytojo ir scenografo Antano Smuglevičiaus (1740–1810), tapytojų Aleksandro Slendzinskio (1803–1878), Romano Švoinickio (1845–1915), Alberto Žameto (1821–1876), Jono Banevičiaus (1803–1881), Jono Rustemo (1762–1835) ir kitų menininkų kūrybinio palikimo. Kiek didesnės Mykolo Kuliešos (1799–1863), Vladislavo

Ferdinandas Ruščicas
(1870–1936)
Kalnas su aukuru
Dekoracijos eskizas
Julijaus Slovackio dramai
„Lilija Veneda“. 1909
Popierius, pastelė
LNDM, T-189

Neveravičiaus (1814–1891) darbų kolekcijos. Didžiausia apimtimi – Kanuto Rusecko (1800–1860) itališkojo laikotarpio akvarele tapytų kūrinių kolekcija, mažesnės – Boleslovo Rusecko (1824–1913), Alfredo Riomerio (1832–1897). Dažniausiai tai nedidelio formato kūriniai, kuriuose dominuoja portretas ir peizažas. Vieni vertingiausių eksponatų rinkinyje – J. Rustemo darbai. Nors dailininko kūrybinio palikimo stiprioji dalis aliejumi tapyti portretai ir grafikos kūriniai, trijose akvarele nulietose žanrinėse scenose, kuriose, kaip ir grafikos kūriniuose, balansuojama tarp karikatūros ir grotesko, laisvi potėpiai bei šviesokaitos žaismė išduoda tapytojo meistriskumą. Rinkinyje ikonografinė vertė išsiskiria P. Smuglevičiaus mokinio Juozapo Peškos (1767–1831) 1808 m.

akvarele nutapyti Vilniaus vaizdai. Juose detalieji, kruopščiai atvaizduotos miestelėnų šventės miesto fone. Tai pačiai grupei priskirtini Vilniaus meno mokyklos auklėtinių Marcelino Januškevičiaus (1806–1859) Vilniaus peizažai (Vilniaus pilies ir Trijų kryžių kalno), Jono Šolmos (1793–1852) architektūros paminklų vaizdai (Sapiegų rūmai, 1819). Retas eksponatas – istoriko ir literato, tapytojo, grafiko Juozapo Ignaco Kraševskio (1812–1887) akvarelė „Hubino dvarelis“ (1853). Rinkinyje saugomi epizodiškai Vilniuje dirbusio rusų dailininko Vasilijaus Sadovnikovo (1800–1879), tapytojo batalisto Aleksandro Orlovskio (1777–1832) akvarelės ir guašo kūriniai.

Ne visų į muziejų patekusių darbų autorius pavyksta identifikuoti. Dauguma tokių kūrinių – nežinomų Lietuvos, Lenkijos, Vokietijos,

Prancūzijos, Rusijos dailininkų sukurti portretai. Tarp jų yra ypač vertingų eksponatų – portretų, nutapytų akvarele ir pastele ant pergamento (XVIII a. nežinomo prancūzų dailininko „Jau nos mergaitės biustas“, nežinomų XVIII a. tapytojų „Senutės portretas“, „Dama su žydras kaspinu“ ir kt.).

Dalis eksponatų į šį rinkinį atkeliavo iš žinomo Lietuvos kultūros istoriko, kolekcionieriaus Edmundo Laucevičiaus (1906–1973) kolekcijos (nežinomo dailininko „Moters portretas“, nežinomo XVIII a. dailininko „Vyras su žydra juosta“, nežinomo prancūzų XVII a. tapytojo „Kariškio portretas“). E. Laucevičius tyrinėjo Lietuvos auksakalystės, numizmatikos, popieriaus istoriją, taip pat kolekcionavo meno kūrinius, antikvarines kultūros vertybes. Jo tapybos kūrinių kolekcijoje sukaupta XVIII–XIX a. vokiečių, prancūzų bei kitų šalių dailininkų sukurtų peizažų ir portretų, vyrų portretų su įvairaus rango kariškių uniformomis, įvairių asmenų portretų su to laiko stiliui būdingais drabužiais.

Pastelės ir akvarelės rinkinio kolekcijoje yra ir Vilniaus piešimo mokyklos ilgamečio vadovo Ivano Trutnevo (1827–1912) bei vėliau mokykloje dirbusių dailininkų Ivano Rybakovo (1870–1942), Sergejaus Južanino (1862–1933) bei mokinių Juozapo Balzukevičiaus (1866–1915), Stanislovo Fleury (1858–1915) kūrinių. XIX a. pab.–XX a. pr. rusų „sidabro amžiaus“ dailininkams rinkinyje atstovauja Michailas Vrubelis (1856–1910), Nikolajus Rerichas (1874–1947), Jelena Samokiš-Sudkovskaja (1863–1924), Ana Ostroumova-Lebedeva (1871–1955).

XX a. pr. vertingiausi eksponatai – pirmųjų lietuvių dailės parodų dalyvių Mikalojaus Konstantino Čiurlionio (1875–1911) ir Kazimiero Stabrausko (1869–1929) kūriniai, kuriuose atsispindi dauguma esminių XX a. pr. meno idėjų. Deja, šių dailininkų darbų rinkinyje yra labai nedaug. Neseniai rinkinį papildė du K. Stabrausko pastele piešti paveikslai – „Freskos bažnyčios interjere“ (1911) ir „Grotos vidus“ (1924). Pastelės ir akvarelės rinkinyje saugomi ankstyvieji Petro Kalpoko (1880–1945) nedidelio formato etiudai ir eskizai. Juose matyti nuoširdus ir atidus gamtos formų pažinimas, vėliau nulėmęs vėlesniųjų metų P. Kalpoko kūrybą. Įdomi XX a. pr. atspindinti vieno pirmųjų lietuvių dailės parodų dalyvių Antano Jaroševičiaus (1870–1956) akvarelių kolekcija. Rinkinyje yra ir unikalių eksponatų: Ferdinando Ruščico (1870–1936)

1909 m. pastele bei pieštukais piešti simbolizmo stilistikos scenovaizdžių ir kostiumų eskizai Julijaus Slovackio dramai „Lilija Veneda“.

Rinkinyje saugoma ir ypač gausi inžinieriaus-architekto Juozapo Kamarausko (1874–1946) akvarele tapytų daugiausia Vilniaus miesto architektūrinių objektų ir gamtovaizdžių kolekcija. Ją sudaro per 350 eksponatų. Šiuos kūrinius – purvinus, suplėkusius, apiplėšytus – viename Vilniaus senamiesčio kiemeliu atsitiktinai rado tuomečio Tapybos skyriaus vedėjas Vladas Drėma ir perdavė muziejui.

Prieškario Lietuvoje Kajetonas Sklėrius (1876–1932) buvo stipriausias akvarelės meno puoselėtojas, atsidadęs vien akvarelinei tapybai, išugdęs daug mokinių. Rinkinyje yra keletas darbų iš įvairių jo kūrybos laikotarpių. Juose juntamas savitas dailininko braižas, kuriame realizmo bruožai glaudžiai susipynę su impresionizmo tendencijomis: meistriškai tapyti, šviesos refleksais modeliuoti moterų portretai, emocionalūs žymių menininkų portretai („Kipras Petrauskas pajaco vaidmenyje“ Leonkovalio operoje „Pajacai“, 1924), skaidrūs, nuotaikingi Italijos peizažai.

Rinkinyje yra ir kitų garsių akvarelės technika dirbusių XX a. I p. Lietuvos dailininkų darbų: Kazio Šimonio (1887–1978), K. Sklėriaus mokinių Jono Martinaičio (1898–1947) realistinių, nesudėtingos kompozicijos peizažų bei natūrmortų ir Jono Buračo (1898–1977) lyriškų peizažų. Rinkinį papildė savito stiliaus dailininkės Barboros Didžiokienės (1896–1976) spalvingos, linksmos kompozicijos iš lėlių gyvenimo, marinisto Česlovo Janušo (1907–1993), Gerardo Bagdonavičiaus (1901–1986) ir kitų to meto dailininkų kūrinių. Pastelės ir akvarelės rinkinyje saugoma nemaža Riomerių dinastijos atstovių Onos Saltonaitės-Riomerienės (1895–1974) ir Sofijos Dembovskytės-Riomerienės (1885–1972) raiškaus piešinio, lengvais modeliuojančiais potėpiais nutapytų portretų, peizažų, natūrmortų kolekcija.

Rinkinį papildė Juozo Mikėno (1901–1964), moderniosios lietuvių skulptūros pradininko, akvarelių ir guašo kūrinių kolekcija. Studijų laikais pamėgęs akvarelę, dailininkas dažnai prie jos grįždavo, pasirodydamas kaip patyręs meistras, subtilus koloristas. Jo akvarelėms, kaip ir skulptūrai, būdinga savita plastinė traktuotė: motyvas lakoniškai apibendrinamas, pabrėžiama didokų spalvinių plotmių ritmika.

XX a. 3–4 dešimtmečiais lietuvių dailėje savo vaizdiniais, jų stiliumi išsiskyrė Adomo Galdiko (1893–1969) kūryba. Pastelės ir akvarelės rinkinyje šio dailininko kūrinių daugiausia: akvarele nulieti eskizai, kompozicijos, portretai; kreidelėmis, spalvotais pieštukais, guašu atliktos kamerinės kompozicijos. Gausi kūrinių kolekcija atspindi dailininko meninį brendimą, savito stiliaus ieškojimus.

Pastelės ir akvarelės rinkinyje saugomi ir konstruktyvizmo, suprematizmo srovių veikto Vytauto Kairiūščio (1890–1961) nedidelės apimties pasteliniai peizažai. Tai mažo formato popieriuje užfiksuotos subtilios kintančios gamtos gyvenimo akimirkos ir nuotaikos, perteiktos nepakartojamais spalvų sąskambiais. Taip pat šiame rinkinyje saugomi ir Vilniuje Vytauto Didžiojo gimnazijoje V. Kairiūkščio įkurtos piešimo studijos mokinių – Vlado Drėmos (1910–1995) ir Balio Macutkevičiaus (1905–1964) – kūriniai. Juose aiškiai jaučiama mokytojo įtaka. Rinkinyje turima ir karaimų kilmės dailininko Egizo Bari (1869–1946), gyvenusio Konstantinopolyje, vėliau Vilniuje, pastele pieštų subtilių portretų kolekcija.

Didesnę XX a. II p. pastelės ir akvarelės rinkinio dalį sudaro Lietuvos dailininkų kūrinių kolekcijos. Greta tapytojų akvarelininkų, šią techniką mėgo ir kitų dailės šakų atstovai. Didžiausios kolekcijos – akvarelininko Kazimiero Abramavičiaus (1928–2008), tapytojo Boleslovo Motūzos-Matuzevičiaus (1910–1990), mažesnės – žymių Lietuvos akvarelės meistrų Igno Budrio (1933–1999), Petro Stausko (1919–2003), Česlovo Kontrimo (1902–1989), grafiko Leono Lagausko (1928–2010), skulptoriaus Napoleono Petrulio (1909–1985), tapytojo Algirdo Petrulio (1915–2010), Igno Piščiko (1898–1984), akvarelininko, grupės „AQUA-12“ nario ir vadovo Eduardo Urbanavičiaus (1931–2008), tos pačios grupės narių Benjamino Jenčiaus (g. 1951) ir Emilijos Taločkienės (g. 1946), tapytojo Prano Poručio (1924–2009), akvarelininkų Renatės Lūšies (1942–2014), Osvaldo Jablonskio (g. 1944), grafikės iliustratorės Rasos Dočkutės (1938–2012), scenografės Juzefos Čeičytės (g. 1922), architekto Vytauto Gabriūno (1930–1992), Rafaelio Chvoleso (1913–2002) ir kitų dailininkų kūrinių kolekcijos. Kai kurių dailininkų darbų rinkinyje tėra vos po vieną ar kelis (Augustino Savicko (1919–2012), Andriaus Puipos

(1960–1997), Vitolio Trušio (g. 1936), Jolantos Teišerskytės-Stoškienės (1947–2020), Juozapo Antano Gelgudo (g. 1930), Ramunės Kmieļiauskaitės (1960–2020), Vilijos Mačiulytės (g. 1954) ir kt.). Didžioji šiame rinkinyje saugomų dailininkų kūrinių dalis sukurta iki 9 dešimtmečio pradžios. Išskirtine laikytina tapytojo Jono Švažo (1925–1976) pastelių kolekcija. Joje sukauptų darbų kompozicijos yra apibendrintų formų, jaučiamas dekoratyvus, ryškių, intensyvių, kontrastingų spalvų koloritas.

2012 m. į muziejaus rinkinius buvo perduota Lietuvos gydytojos Stasės Mičelytės (1925–2012) sukaupta kūrinių kolekcija. Tarp jų – nuotaikingos tapytojų Rimanto Zigmo Bičiūno (g. 1945) ir Jono Daniliausko (g. 1950) poetiškos nuotaikos kompozicijos, grafikės Dianos Radavičiūtės (g. 1958) darbai.

2018 m. pastelės ir akvarelės rinkinį papildė Algimanto Švėgždos (1941–1996) kūriniai. Savo kūrybinį palikimą dailininkas testamentu padalijo didžiausiems Lietuvos muziejams. Taip į muziejaus rinkinius atkeliavo ciklai „Tibeto piemenims“ (1991) ir „Amerikos čiabuviams“ (1995) bei daugybė kitų intymių ir kamerinių kompozicijų, sukurtų pasitelkiant minimaliausias išraiškos priemones.

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus nuo 1966 m. ėmė kaupti išseivijos lietuvių dailininkų darbus. Per ilgus metus muziejaus saugyklose susiformavo gausus ir įvairialypis rinkinys, atspindintis svetur gyvenančių dailininkų kūrybą. Dalis eksponatų, nupieštų pastele ar nulietų akvarele, pateko ir į straipsnyje aptariamą rinkinį. Didžiausią lietuvių dailininkų, kūrusių išseivijoje akvarelės ir pastelės technika, rinkinio dalį sudaro Vytauto Kazimiero Jonyno (1907–1977), A. Galdiko (1893–1969), Prano Domšaičio (1880–1965), Vytauto Kasiulio (1918–1995), Jadvygos Paukštienės (1913–2005), Antano Petrikonio (1923–1982), Elenos Urbaitytės (1922–2006), Jurgio Šapkaus (1928–2014) kūrinių kolekcijos. Mažesnės kolekcijos – Alfonso Krivicko (1919–1990), Dalios Irenos Griežės (1931–2017), Vytauto Igno (1924–2009), Alberto Vesčiūno (1921–1976), Vidos Kabailienės (1928–2015), Neemijos Arbitblato (1908–1999), Evos Kubbos (g. 1928).

Išseivijoje kūrusių menininkų darbai į muziejaus pastelės ir akvarelės rinkinį pateko įvairiais keliais. Dalį eksponatų dovanojo patys dailininkai. Dar tarpukario Lietuvos meniniame

Kajetonas Sklėrius
(1876–1932)
Kipras Petrauskas pajaco
vaidmenyje. XX a. I p.
Popierius, akvarelė
LNDM, T-1367

gyvenime pagarsėjęs, vėliau Freiburge meno mokyklą įkūręs V. K. Jonynas muziejui padovanojo didžiulę kūrinių kolekciją, kurioje – daugybė jo lietuviškų akvarelių, bažnyčioms JAV kurtų vitražų, bažnyčių interjerų eskizų, projektų. Vėliau, jau po dailininko mirties, šeima perdavė dar nemenką kūrybinio palikimo dalį. Ją daugiausia sudaro akvarelės technika atlikti eskizai, projektai. Savo subtilių, lyriškų akvarelių 1971 m. dovanojo ir V. Ignas.

Dažnai muziejui buvo siunčiami jau mirusių dailininkų kūrybos palikimai, kuriuos artimųjų valia muziejus gaudavo kaip dovaną Lietuvai. Taip buvo sulaukta dailininkų A. Galdiko (M. Galdikienės dovana, 1975 m.), Petro Kiaulėno (1909–1955), Algirdo Kurausko (1923–1986), A. Krivicko, Broniaus Murino (1906–1986) ir daugelio kitų menininkų darbų. 2010 m. atkeliavo didelis Paryžiuje gyvenusio ir kūręsio V. Kasiulio kūrybinis palikimas. 2011 m. sulaukta žydų kilmės Kaune gimusio, Paryžiuje, Londone, Venecijoje, Niujorke gyvenusio ir kūręsio N. Arbitblato didžiulio meninio palikimo. Australijos lietuvių tapytoja Eva Kubbos (g. 1928) dovanojo savo ir Australijos lietuvių grafiko, pamėgusio akvarelės techniką, H. Šalkausko (1925–1979) akvarele nulietas didžiulio formato kompozicijas. Dar kiti eksponatai į pastelės ir akvarelės rinkinį pateko, kai menininkai savo kūrinius muziejui dovanodavo po parodų. Po 1988 m. tuomečiame Lietuvos dailės muziejuje vykusios lietuvių išeivijos dailininkų kūrybos parodos savo kūrinius padovanojo tapytoja iš JAV Regina Ingelevičienė (1905–1980), tapytoja, vitražo dailininkė

D. I Griezė, vitražo dailininkas iš Niujorko Albinas Elskus (1926–2007), tapytoja iš Australijos V. Kabailienė, tapytojas iš Čikagos B. Murinas, tapytojas iš Niujorko Kęstutis Zapkus (g. 1938), tapytoja iš Floridos Rimigailė Zotovienė (g. 1924). Vėliau rinkinys papildytas skulptoriaus, tapytojo iš JAV J. Šapkaus, tapytojų V. Igno, Almio Zylės (1925–1995) akvarele nulietomis kompozicijomis.

Kūriniams atkelti padėjo ir įvairios organizacijos: Lietuvių dailiojo meno institutas (padėjo atgabenti J. Paukštienės kūrinius), Melburno lietuvių M. K. Čiurlionio diskusijų klubas (perdavė E. Kubbos ir H. Šalkausko akvareles), Lietuvių fondas (JAV), 1980–1982 m. iš dailininko P. Domšaičio našlės, garsios dainininkės Adelheidės Armhold-Domšaitienės, įsigijęs jo kūrybinį palikimą, kurį, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, 1989–2006 m. padovanojo Lietuvai ir perdavė saugoti tuomečiam Lietuvos dailės muziejui. Taip dailininko kūriniai pateko į P. Domšaičio kūrinių rinkinį, kurį sudaro ne vien aliejinė tapyba, bet ir akvarele bei pastele nutapyti peizažai, portretai.

1994 m. dr. Genovaitė Kazokienė (1924–2015), Australijos lietuvių visuomenės ir kultūros veikėja, kolekcininkė, muziejui padovanojo savo sukauptą Australijos lietuvių dailininkų kūrinių kolekciją, su kuria į rinkinį pateko E. Kubbos ir H. Šalkausko akvarelės technika sukurti paveikslai.

Pastelės ir akvarelės rinkinio eksponatai leidžia atskleisti per kelis amžius akvarelės, pastelės ar kitomis subtiliomis technikomis sukurtuose kūriniuose slypinčią meninių individualybių įvairovę, platų dailės stilių ir srovių diapazoną.

>
Mykolas Kuleša
(1799–1863)
Husarai atakoje. XIX a. vid.
Popierius, tempera
LNDM, T-2135

